

UOT – 39.003

**TÜRK DÜNYASI BAĞLAMINDA MADDİ VE MANEVİ KÜLTÜR
(DİL-ALFABE-GELENEKSEL KÜLTÜR)**

Ahmet AYTAÇ
Dr. Öğr. Üyesi
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Aydın-Türkiye
aaytac@adu.edu.tr
Orcid: 0000-0001-5424-4607

Özet

Kültür, kavram olarak farklı disiplinlerde değişik anlamlarda değerlendirilmiş olsa da milletlerin maddi ve manevi varlıklarını ifade eden önemli bir kavramdır. Manevi kültür kavramı içerisinde en önemli yapı taşı olarak dil, maddi kültür öğeleri olarak ise milletin geleneksel anlamda ürettiği ürünler akla gelmektedir. Manevi kültürün ana yapı taşı olan dil, millet olma vasfını korumanın en önemli ögesidir. Türk dünyası dil birliği ardından da ortak alfabe konusunda ileriye dönük adımlar atmamak zorundadır. Diğer taraftan geleneksel hayat ve maddi kültür ürünü olarak ortaya çıkmış ve günümüzü hayat şartları itibarıyla bir kısmı yok olma tehlikesi yaşayan ananevi ve milli üretilere de sahip çıkmak gerekmektedir. Bu anlamda Türk dünyasının ortak hareket etme anlayışı geliştirmesi ve dijital dünyada iş birliği çalışmalarını hızlandırması kaçınılmaz bir zorunluluk arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Dil, alfabe, gelenek, kültür, geleneksel sanat

**MATERIALS AND SPIRITUAL CULTURE IN THE CONTEXT OF THE TURKISH WORLD
(LANGUAGE-ALPHABET-TRADITIONAL CULTURE)**

Ahmet AYTAÇ
Dr. Instructor Member of
Aydın Adnan Menderes University
Aydın-Türkiye

Summary

Although culture has been evaluated in different meanings in different disciplines as a concept, it is an important concept that expresses the material and spiritual wealth of nations. In the concept of spiritual culture, language comes to mind as the most important building block, and products produced by the nation in the traditional sense as material culture elements.

Language, which is the main building block of spiritual culture, is the most important element of preserving the quality of being a nation. The Turkish world has to take forward steps on the common alphabet after the language union. On the other hand, it is necessary to protect traditional and national productions, which emerged as a product of traditional life and material culture and some of which are in danger of extinction due to today's living conditions.

From this point of view, it is an inevitable necessity for the Turkish world for developing an understanding of joint action and speeded up cooperation in the digital world.

Key words: Language, alphabet, tradition, culture, traditional art

МАТЕРИАЛЫ И ДУХОВНАЯ КУЛЬТУРА В КОНТЕКСТЕ ТУРЕЦКОГО МИРА (ЯЗЫК-АЛФАВИТ-ТРАДИЦИОННАЯ КУЛЬТУРА)

Ахмет АЙТАЧ
Др. Инструктор Член
Университет Айдына Аднана Мендереса
Айдын-Туркие

Резюме

Хотя культура как понятие оценивается в разных значениях в разных дисциплинах, это важное понятие, выражающее материальные и духовные ценности наций. В понятии духовной культуры язык выступает как важнейший строительный блок, а продукты, производимые народом в традиционном понимании, как элементы материальной культуры.

Язык, являющийся основным строительным элементом духовной культуры, является важнейшим элементом сохранения качества нации. Турецкий мир должен сделать шаг вперед к общему алфавиту после языкового союза. С другой стороны, необходимо защищать традиционные и национальные производства, которые возникли как продукт традиционной жизни и материальной культуры и часть которых находится под угрозой исчезновения в связи с современными условиями жизни. В этом смысле для турецкого мира неизбежно необходимо выработать понимание совместных действий и ускорить сотрудничество в цифровом мире.

Ключевые слова: язык, алфавит, традиция, культура, традиционное искусство.

Aktüalite. İnsanlık tarihinde kültür, farklı zamanlarda birçok bilim disiplinde değişik şekillerde tanımlanmıştır. Ancak “günlük konuşmalarımızda ya da sanat ve bilim çalışmalarında kullandığımız kültür sözcüğü Latince kökenli olup Türkçe’ye Fransızca’dan geçmiştir. Latince ‘cultura’, toprağa bir şeyler ekip ürün almak, üretmek anlamlarında kullanılıyordu. Latince aslı ‘cultura’ olan ‘kültür’ kelimesi ‘colere’den gelir, Türkçe’de; sürmek, ekip-biçmek; cultura da ‘ekin’ demektir” (6; 15). Ancak genel anlamda bakıldığında kültür, milletlerin manevi varlıklarını ve düşünce sistemlerini oluşturan fikirlerinin, sanat ürünlerinin ve geleneklerinin bütünü olarak değerlendirilebilir.

Öz. Baş döndürücü bir hızla değişen, kendini yenileyen dünyada tüm ülkeler, teknoloji, sanayi ve bilgi toplumu olma hedeflerine uygun şekilde gelişip, medeniyetin üst basamaklarına çıkmayı, salt kendi öz değerleriyle gerçekleştirme çabasındadırlar. Türk dünyasının ise gerek kökleri gerekse ortak kültürel değerleri vardır. Hızlı gelişime, teknolojiye ayak uydurabilmek için, pozitif bilim dallarında ilerleme gayretinin yanında, kültürel ve sanatsal alt yapıdan da mutlaka yararlanmak gerekmektedir (1; 611).

Yöntem. Makalede tarihsel-mükayeseli, tesviri və müşahide metodlarından istifade edilmişdir.

Giriş. Eski Türk kültürü bir anlamda ‘bozkır kültürü’dür (4; 413). Orta Asya’nın oldukça geniş topraklarında boylar, oymaklar halinde yaşayan Türkler, kültürlerini oluşturan maddi ve manevi değerleri, kurdukları devletlerle beraber devam ettirmişler ve

Anadolu'ya kadar getirmişlerdir. Dillerini ve geleneksel kültür ürünlerini gittikleri her coğrafyaya taşımışlardır.

İnsanlık tarih boyunca duygu ve düşüncelerini ifade vasıtası olarak dili kullanmıştır. İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran en belirgin özellik konuşabilmesidir. Duygular, düşünceler dil ile anlam kazanır. İnsanoğlunun tarih boyunca iletişim kurmada kullandığı en önemli yapı dil olmuştur. Dil vasıtası ile doğayı anlamlı kılmış ve her şeye bir ses değeri vererek şekillendirmiştir.

İnsanoğlu konuştuğu dil ile kendini temsil edebilmiş ve bir kültür oluşturmuştur. Dolayısıyla dil aynı etnik kökenden gelen insanlara millet olma bilinci kazandıran ana unsur olmuştur. Dil milletlerin hafızası olma vasfıyla kültürü oluşturan ve şekillendiren bir yapıya da sahiptir. Dil, “insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, doğal bir araç, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş sosyal bir kurumdur” (3). Dil, milleti bir arada tutan en temel özelliklerden biridir. Dil, milleti şekillendiren ve ona şahsiyet veren kültürün, tarihi devirlerden bugüne ve bugünden yarına geçişini sağlayan bir vasıta olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan dilin yapısı, işleyişi, ifade gücü ve niteliği bir millet varlığı için son derece önemlidir (3; 818).

İnsan topluluğunun millet olmasına, dolayısıyla duygu ve düşüncelerini başkalarına aktarmasına vesile olan ses, anlam olarak belirli kurallar dahilinde sistem olarak dile dönüşmüş ve yazıyla hayat kazanmıştır. Dilin varlığını ortaya koyan ve yazı denilen işaretler millete ait, kültür birikiminin emaresi olarak gelecek kuşaklara aktaran manevi kültür ögesi olmuştur. Yazı denilen işaretlerden oluşan alfabe ise her milletin dilinde kelimeleri ve cümleleri bir araya getirerek iletişimi sağlayan vasıta olmuştur. O sebeple milli mücadele sonrası Büyük Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'ni kurar kurmaz ilk icraat olarak Türk Dil Kurumu'nu kurmuştur.

Dünyada topla, tüfekte, kılıçla öldürülerek yok edilmiş bir millet yoktur. İşte Asurlar, Frigler, Etiler, İnkalar, Mayalar ve diğerleri. Bunların hiç birisi toptan silahla öldürülerek yok olmamışlardır. İşte bu sebeple Mehmet Akif Ersoy “Milletler topla tüfekte zırlı ile ordularla tayyarelerle yıkılmıyor, yıkılmaz. Milletler ancak aralarındaki bağlar çözülerek, herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etmek sevdasına düştüğü zaman yıkılır”. İfadelerini kullanarak bölünmeye, ayrılıklara düşmeden bir ve bütün olunması gerektiğini anlatıyor.

Dil, insana bir şahsiyet bir kimlik kazandırır. Bireyin kendisiyle beraber taşıdığı ve benliğine mal ettiği tarih ne kadar genişse, onun şahsiyeti de o kadar büyüktür ve o nispette kuvvetlidir. Geçmişin en önemli araçlarından belki de ilki dildir. Dil olmadan bilinç olmaz. Dil, bireysel anlamda insanın ve milli kültürün içinde biriktirdikleri için bir araç değil, insana ait özün ve kültürün kendisidir. Bu bağlamda dilin kaderi aslında milletin kaderiyle ilişkilidir. Milletler ilerledikçe dil de ilerler ve gelişir; milletin sefaleti, dilde de gerilemeyi, bozulmayı beraberinde getirir (2; 104).

Türk dilinde, birçok ayrı yazı dili ortaya çıkmıştır. Bu yazı dilleri birbirinden farklı Lâtin, Kiril ve Arap vsalfabeleriyle yazılmaktadır.

Günümüzde yedi bağımsız cumhuriyet var. Tabii ki çok da federe veya özerk cumhuriyet ve çeşitli Türk toplulukları da var. Türk ya da Türki denilen ve Türk dünyasında yaşayan insanların akraba oldukları konusunda hiç kimsenin herhangi bir şüphesi yoktur. Aralarında hem genetik hem de dil akrabalığı bulunan bu insanlar, tarihin birçok devirlerinde de aynı siyasi çatı altında da yaşamışlardır. Bütün Türkler şu veya bu şekilde ortak bir tarihî geçmişe sahiptir. Bütün bunların yanında bir de kültürel akrabalık vardır. Yani Moldova Komrat bölgesindeki Hristiyan Ortodoks Gagauz Türklerinin yaşadığı Elmalı Köyü'ne gittiğinizde Anadolu Türkçesi'nin aynen konuşulduğunu, yaşlı kadınların kıyafetleri, başlarını bağlama biçimleri ile Anadolu Türkmenlerinin giyim-kuşam usulünün aynılığına şahit olursunuz. Dolayısıyla millet olma vasfını korumanın birinci şartı dil birliğidir.

Öyle ise akraba toplulukların alfabeleri de konuştuğu dil de akraba olmalı ve mümkün olduğu kadar birbirine yakın olmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti, 01 Kasım 1928'de Latin alfabesine geçmiştir. 95 yıldan beri hiç değişmeden kullanılan 29 harften oluşan Türk alfabesi oturmuş ve Türkiye Türklerinin ebedi alfabesi olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin 95 yıllık tecrübesi ile ortaya denenerik konmuş olan bu uygulama Latin alfabesi ile dünyanın köklü en iyi bilim ve edebiyat dillerinden olan Türkçe'nin uygulanabilirliği ve alfabe birliği akabinde dil birliği ve aynılığı anlamında Türk dünyası için bir tecrübedir.

Araya giren uzak mesafeler ve akıp giden uzun zaman aralıkları, kardeş Türk topluluklarının yaşadıkları topraklarda tam bağımsız olamayanlarının olması ve buralarda hükmeden devletlerin politikaları gereği kendi dillerini konuşamamaları, kendi dillerinde eğitim alamamaları bazı Türk dili kolları arasında önemli ve ciddi farklılıklar ortaya çıkarmıştır.

Elbette ki Türk dünyasında ilerleyen süreçte alfabe birliğinin sağlanmış olması da kendi başına yeterli olmayacaktır. Bugün geldiğimiz noktada yeniden bir ortak alfabeden sonra yeniden ortak iletişim dilinde de buluşması gerekmektedir. Türk dünyasında şimdilik en önemli sorun olarak ortak Türkçe'nin hakim kılınması kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görünmektedir.

Günümüzde bir Anadolu yani Türkiye Türkü, bir Kırgız Türkü'nü anlamıyorsa, bir Kazak Türkü'nü, bir Uygur Türkü'nü, bir Hakas Türkü'nü, bir Çuvaş'ı, bir Tuva'yı, bir Dolgan'ı anlamıyorsa, bir Horasan Türkmeni ile rahatça konuşamıyorsa, İran denilen coğrafyadaki Şiraz taraflarında yaylak kışlak hayat süren Kaşkay Türkü ile karşılaşınca dil bakımından birbirini anlamıyorsa demek ki alfabe birliğide yetmez mutlaka ortak iletişim dilinde de buluşması gerekir.

Yani Bilge Kağan ve Kültigin yazıtları ya da Tonyukuk yazıtlarındaki Türkçe ile bugün konuştuğumuz Türkçe arasında uçurum oluşmuştur. Tabii, alfabe birliği ve

ardından ortak Türkçeye yönelik mutlaka ve mutlaka siyasi erkin isteği ve siyasi bir kararlılık da gerektirmektedir.

Öte yandan kültürün maddi kısmında yer alan geleneksel ürünlerde bir milletin varlığının tapu senetleri olarak önemlidir. Kadim Türk milletinin ise tarih boyunca dünya medeniyetine bu anlamda kazandırdığı çok fazla eser vardır. İlk emarelerine petrogliflerde rastlanan maddi kültür örnekleri Pazirik kurganlarında yapılan kazılarla ortaya çıkan örneklerden günümüze kadar Türklerin yaşadığı tüm coğrafyalarda görülmektedir. Gerek mimari gerekse halı, kilim, keçe, kap, kacak, çini, hayvan koşum takımları, maden işleri vd ile görkemli bir maddi kültür geçmişinin izleri Türk kültüründe hep var olmuştur.

Sonuç. Günümüzde gelişmiş ülkelerin tamamına bakıldığında bu denli ilerlemeyi kendi kültürel kaynaklarından beslenerek sağladıkları görülmektedir. Dolayısıyla endüstri 4.0'ın da ötesine geçilmeye başlandığı dijital çağda bilim ve sanatta geleceği yakalamak adına atılacak tüm adımlarda esin kaynağı mutlaka ve mutlaka milli kültür olmak zorundadır. Mehteranı, Dede Efendiyi, İtri'yi hazmetmeden evrensel müzik yapılamayacağı, balbalları, freskleri, tözleri kavrayamadan heykel, minyatürü, halı ve kilim nakışlarını ve soyutlamayı algılayamadan çağdaş resim ortaya koymada evrensellikten uzak olunacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Yani Türk dünyasının ortak kararlar alabilecek ekonomik, siyasi ve kültürel bir birlik olabilmesi için önce hür düşüncenin, tam bağımsızlığın ve sağlıklı işbirliği zemininin oluşması şarttır. Ardından da Türk ülke ve bölgelerinde millî bir fikir ve duygu ikliminin gelişmesi gerekmektedir. Tamda bu noktada ilim adamlarına çok iş düşmektedir. Kültürel, sanatsal ve bilimsel ortak çalışmalar hiç durmadan yürütülmelidir. Mümkünse bu coğrafyaları geziler düzenlenmelidir. Türk dünyasındaki ilim adamları ile ortak kongreler, konferanslar, ortak ilmi ve sanatsal çalışmalar yürütülmelidir. Tüm bu çalışmalar önce ilim insanlarını birbirine yaklaştıracaktır. Ardından bu çalışmalarını ve faaliyetleri takip edecek olan lisans üstü öğrencileri birbirine yaklaştıracaktır. Birbirine yaklaşan her bir Türk'ün evindeki ailesi de yaklaşacaktır. Böylece ortak dile, ortak kültüre yani Gaspıralı'nın deyişiyle dilde, işte, birliğe gidilebilecektir.

Kaynakça

1. Aytaç, Ahmet, "Türk Dünyasının Ortak Kültürel Değerlerine Bir Örnek: Dokümalarda Sembol Dili", V. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri, Celalabat Kırgızistan, 11-13 Haziran 2007, s. 611-624.
2. Erbay, Nazire ve Çakmak, İsmail, "Küreselleşme, Dilde Tek Tiplilik ve "Makineleşme", Türk Dili Dergisi, Cilt: XCVII. S: 692, Ağustos 2009, s. 103-109.
3. Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1980.
4. Kafesoğlu, İbrahim, Türk Milli Kültürü, İstanbul, 1997 (16. Baskı).
5. Korkmaz, Zeynep, Türk Dili Üzerine Araştırmalar-II., Ankara, 1995

6. Turan, Şerafettin, Türk Kültür Tarihi, Ankara, 2000

Daxil olma tarixi : 06.04.2023. Çapa verilm tarixi : 05. 05. 2023.